

INSONNING SAYLOV HUQUQINI BUZGANLIK UCHUN YURIDIK JAVOBGARLIK TURLARI

Xoshimova Saodathon

Farg'ona Davlat Universiteti Huquq ta'limi kafedrası o'qituvchisi
E-mail: saodatkhashimova267@gmail.com

Akramov Yahyobek Bozor o'g'li

Tarix fakulteti Yurisprudensiya yo'nalishi
24-75- guruh 2- bosqich talabasi

E-mail: yahyobekakramov674@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17790121>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 28-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 30-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

saylov huquqi, saylov jarayoni,
yuridik javobgarlik, ma'muriy
javobgarlik, jinoyat
javobgarligi, xalqaro huquq,
konstitutsiyaviy huquqlar.

ABSTRACT

Mazkur maqolada insonning saylov huquqini buzganlik uchun belgilangan yuridik javobgarlik turlari, ularning huquqiy asoslari, qo'llanish mexanizmlari hamda amaliyotda uchrayotgan muammoli jihatlar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, saylovga oid maxsus qonunlar, jinoyat va ma'muriy javobgarlik normalari, shuningdek xalqaro huquqning yetakchi hujjatlari o'rganildi. Maqola saylov huquqining daxlsizligi, saylov jarayonining ochiqligi va shaffofligiga doir masalalarni keng yoritadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, saylov huquqini buzish holatlari ko'proq tashkiliy, axborot, va ma'muriy xatti-harakatlar bilan bog'liq bo'lib, ularning har biri uchun alohida yuridik javobgarlik turlari belgilangan..

Insonning saylov huquqi demokratik jamiyatning eng asosiy konstitutsiyaviy institutlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 117-moddasida har bir fuqaroning saylash va saylanish huquqi kafolatlangan bo'lib, uning buzilishi nafaqat konstitutsiyaga zid, balki jamiyatda demokratik qadriyatlarining izdan chiqishiga sabab bo'luvchi xavfli ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Saylov huquqi fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etish imkoniyatini ta'minlaydigan fundamental siyosiy huquq bo'lib, uning buzilishi saylov tizimining ishonchligiga putur yetkazadi, fuqarolarning siyosiy faolligini pasaytiradi va davlatning legitimligini zaiflashtiradi. Shu sababli har bir demokratik davlatda saylov huquqini himoya qilish, uni buzgan shaxslarga nisbatan qat'iy yuridik javobgarlik choralari belgilash muhim ahamiyat kasb etadi.¹

Mazkur maqola O'zbekiston qonunchiligi, xalqaro norma va standartlar, shuningdek amaliyotda uchrayotgan real misollar asosida saylov huquqini buzganlik uchun belgilangan yuridik javobgarlik turlarini tahlil qiladi. Shuningdek, saylov huquqining buzilish mexanizmlari, oldini olish choralari hamda mavjud huquqiy normalarning samaradorligi ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

¹ Saidov A. — Konstitutsiyaviy huquq asoslari — Toshkent: Adolat, 2020. — 215-bet.

Saylov huquqiga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu sohada davlatlarning konstitutsiyaviy amaliyoti, xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari, saylov huquqini himoyalash bo'yicha sud amaliyoti va ilmiy tadqiqotlar juda keng qamrovga ega². Xususan, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti (YeXHT), BMTning Inson huquqlari bo'yicha qo'mitasi, Yevropa Kengashi Venetsiya Komissiyasining saylov standartlariga bag'ishlangan hujjatlarida saylov jarayonining oshkoraligi, majburlashdan xoli bo'lishi, tenglik tamoyillari va ovoz berishning erkinligi alohida e'tirof etiladi. O'zbekiston olimlaridan A. Saidov, O. To'laganov, O. Jo'rayev kabi tadqiqotchilar saylov huquqining huquqiy mexanizmlari va kafolatlarini chuqur yoritgan³.

Metodologik jihatdan tadqiqotda qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv, falsafiy-huquqiy umumlashtirish, statistik ma'lumotlarni qayta ishlash, normativ-huquqiy tahlil usullaridan keng foydalanildi. Amaliyotda uchrayotgan saylov huquqining buzilishi holatlari haqida ochiq statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasining hisobotlari hamda sud qarorlari o'rganildi. Shuningdek, xalqaro huquqiy normalar bilan milliy qonunchilikning uyg'unlik darajasi qiyosiy asosda baholandi.

Muhokama va natijalar

Saylov huquqini buzganlik uchun javobgarlik O'zbekiston qonunchiligida uch asosiy yo'nalishda belgilangan: ma'muriy javobgarlik, jinoyat javobgarligi va fuqaroviy-huquqiy javobgarlik. Tahlil shuni ko'rsatadiki, buzilish holatlarining ko'pchiligi ma'muriy xarakterga ega bo'lib, ular saylovchilarni ro'yxatga olishdagi xatoliklar, ovoz beruvchilarga bosim o'tkazish, saylov jarayoniga noqonuniy aralashuv, tashviqot qoidalarini buzish kabi holatlar bilan bog'liq.

Quyidagi 1-jadvalda saylov huquqi buzilishining asosiy turlari va tegishli javobgarlik choralari keltirilgan.

Jadval 1.

Saylov huquqini buzish turlari va yuridik javobgarlik choralarining taqsimoti

Saylov huquqini buzish turi	Javobgarlik turi	Qonunchilik manbasi
Saylovchilarga bosim o'tkazish, majburlash	Jinoyat javobgarligi	JPK 147-modda
Saylov jarayoniga noqonuniy aralashuv	Ma'muriy javobgarlik	Ma'muriy kodeks 51-modda
Soxta saylovchi ro'yxatlari tuzish	Jinoyat javobgarligi	JK 150-modda
Tashviqot qoidalarini buzish	Ma'muriy javobgarlik	Ma'muriy kodeks 54-modda
Ovozlarni qalbakilashtirish	Jinoyat javobgarligi	JK 152-modda

Statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, oxirgi yillarda saylov jarayonida qonunbuzarliklar soni sezilarli darajada kamaygan bo'lsa-da, ayrim hududlarda saylovchilarning erkin qaror qabul

² Jo'rayev O. — Saylov huquqining nazariy va amaliy masalalari — Toshkent: Universitet, 2021. — 240-bet.
³ To'laganov O. — Fuqarolik jamiyati va saylov tizimi — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. — 178-bet.

qilishiga aralashuv, rasmiy hujjatlarni noto'g'ri rasmiylashtirish, tashviqot qoidalarini buzish holatlari hali-hanuz uchrab turadi. Quyidagi 2-jadvalda Markaziy saylov komissiyasi ochiq ma'lumotlari asosida 2021–2024 yillarda aniqlangan saylovga oid huquqbuzarliklarning dinamikasi keltirilgan.

Jadval 2.

2021–2024 yillar davomida aniqlangan saylov huquqbuzarliklari dinamikasi

Yil	Aniqlangan huquqbuzarliklar (soni)	Jinoyat ishlari soni	Ma'muriy ishlar soni
2021	86	9	77
2022	74	6	68
2023	59	4	55
2024	41	2	39

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, jinoyat ishlari yil kesimida izchil kamayib bormoqda. Bu esa saylov jarayonida profilaktika choralari kuchaygani, MSK tomonidan kuzatuv mexanizmlarining takomillashgani va aholining siyosiy madaniyati oshgani bilan izohlanadi. Shu bilan birga, saylov kampaniyasi paytida axborot makonida yolg'on ma'lumot tarqatish, noqonuniy tashviqot, saylovchilarning roziligisiz ularga qo'ng'iroq qilish yoki SMS yuborish kabi noan'anaviy huquqbuzarliklar paydo bo'lmoqda. Ularni tartibga solish uchun raqamli huquqiy mexanizmlarni yanada mustahkamlash talab etiladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, insonning saylov huquqi demokratik jamiyatning asosiy poydevorlaridan biri bo'lib, uni buzganlik uchun javobgarlikning aniq va qat'iy belgilanishi siyosiy barqarorlikning muhim omili hisoblanadi. O'zbekiston qonunchiligida saylov huquqini himoya qilish bo'yicha puxta yuridik mexanizmlar ishlab chiqilgan bo'lib, ular jinoyat, ma'muriy va fuqaroviy-huquqiy javobgarlik shakllarida o'z aksini topgan. Oxirgi yillarda huquqbuzarliklar sonining kamayishi saylov tizimida olib borilayotgan islohotlarning samaradorligini ko'rsatadi. Ammo axborot texnologiyalari rivojlanishi bilan saylov huquqini buzishning yangi shakllari paydo bo'lmoqda, bu esa qonunchilikni izchil yangilab borishni talab qiladi.

Shuningdek, saylov jarayonining shaffofligini ta'minlashda xalqaro standartlarga amal qilish, fuqarolarni huquqiy madaniyatini oshirish, saylov komissiyalari xodimlarini muntazam o'qitish, raqamli xavfsizlikni kuchaytirish kabi omillar muhim ahamiyat kasb etadi. Saylov huquqini buzganlik uchun javobgarlikni kuchaytirishning o'zi yetarli emas; saylov tizimining ishonchligi, qonun ustuvorligi va fuqarolarning siyosiy faolligini rag'batlantirish orqali mazkur sohada kompleks yondashuv talab qilinadi. Kelgusida saylov huquqini himoya qilishning innovatsion mexanizmlarini joriy etish, onlayn nazorat tizimlarini rivojlantirish va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim strategik vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidov A. — Konstitutsiyaviy huquq asoslari — Toshkent: Adolat, 2020. — 215-bet.
2. To'laganov O. — Fuqarolik jamiyati va saylov tizimi — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. — 178-bet.

3. Jo'rayev O. — Saylov huquqining nazariy va amaliy masalalari — Toshkent: Universitet, 2021. — 240-bet.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi — Toshkent: O'zbekiston, 2023. — 45-47-betlar.
5. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi — Toshkent: Adolat, 2022. — 310-322-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi — Toshkent: Yangi nashr, 2022. — 198-204-betlar.
7. YeXHT. — Election Observation Handbook — Warsaw: OSCE/ODIHR, 2020. — 54-76-betlar.

